

מוכרחים להמשיך לנגן

מילים: עודד פלדמן. לחן: יאיר רוזנבלום

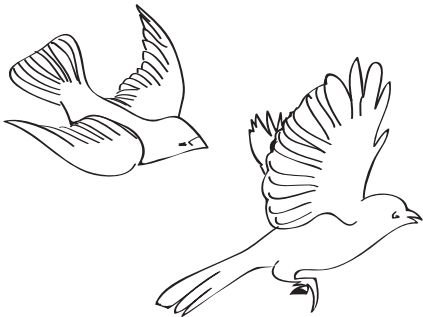
את המנגינה הזאת
אי אפשר להפסיק,
את המנגינה הזאת
אי אפשר להפסיק,
מוכרחים להמשיך לנגן
מוכרחים להמשיך לנגן,
 מפני שאת המנגינה הזאת
אי אפשר להפסיק

שניים ממבנה חרדל - הלך
ארבע ממבנה אגוז - הלך
כמו נבל גדול בעל אלף מיתרים
שמנגן ומנגן ומנגן,
וכפעם בפעם פוקע מיתר
וממשיכים לנגן על מיתר אחד פחות,
ועוד מיתר אחד פחות
ומיתרים פקעו ולא חזרו
חלקם חזרו וימשיכו לנגן
מפני שאת המנגינה הזאת
אי אפשר להפסיק,
מוכרחים להמשיך לנגן

את המנגינה הזאת...

יש לנו שתי דרכים לנגן
אחת לפי תווים כתובים מראש
ולפעמים אין תווים
אין תווים וצריך לנגן בלי תווים
וזה מה שעשינו הפעם
ולמרות שפקעו מיתרים
המנגינה היתה טובה
והיא נשמעת היטב בכל המקומות
ואנו נמשיך להשמיע אותה

את המנגינה הזאת...

את השיר כתב עודד פלדמן, קצין החינוך של חיל האויר, על יסוד הביטוי שטבע מפקד החיל בזמן המלחמה, האלוף בני פלד. השיר הושמע לראשונה בכנס הראשון של מפקדי החיל לאחר המלחמה בבסיס תל נוף, חודשים אחדים לאחר סיומה. למרות העדר התייחסות ישירה למקורות יהודיים, הרי שהנבל, הנזכר בשיר הוא אחד מכלי הנגינה המתוארים פעמים רבות במקרא. כלי נגינה זה נזכר אף בפרקי תהילים המשובצים בתפילות השבת והמועדים לרבות יום הכיפורים, ולדוגמה: "מזמור שיר ליום השבת: טוב להדות ליי ולזמר לשמך עליון. להגיד בבקר חסדך וצמונתך בלילות. עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון ככנור. כי שמחתני יהוה בפעלך במעשי ידיך ארנן" (מזמור צב א-ד)

יזכור

יִזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת כְּנָיו וּבְנוֹתָיו וְהֶאֱמַנִים וְהֶאֱמִיצִים, חֲיֵלֵי צָבָא הֶהְיָה לְיִשְׂרָאֵל, וְכָל לוחָמֵי הַמַּחְתָּרוֹת וְחֻטִּיבוֹת הַלְּוַחְמִים בְּמַעֲרֻכוֹת הָעַם, אֲשֶׁר חָרְפוּ נַפְשָׁם וּנְפְלוּ בְּמַלְחָמוֹת עַל תְּקוּמַת יִשְׂרָאֵל, וּבֵהֶם חֲלָלֵי מַלְחַמַת יוֹם הַכִּיּוּרִים.

יִזְכֹּר יִשְׂרָאֵל וַיִּתְבָּרַךְ בְּזַרְעוֹ וַיַּאֲבֵל עַל זֵיו הָעֲלוּמִים וְעַל חֲמַדַּת הַגְּבוּרָה וְעַל קִדְשַׁת הָרָצוֹן וּמִסִּירוֹת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר נִסְפוּ בְּמַעֲרַכֶּה הַכְּבֵדָה:

וְהָיוּ גְבוּרֵי מַלְחָמוֹת יִשְׂרָאֵל חֲתוּמִים בְּלֵב יִשְׂרָאֵל לְדוֹר דּוֹר. וְנֹאמַר: אָמֵן:

תפילה לשלום

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתְּבַטֵּל מַלְחָמוֹת וְשִׁפְיֻכוֹת-דָּמִים מִן-הָעוֹלָם, וְתַמְשִׁיךְ שְׁלוֹם גָּדוֹל וְנִפְלָא בְּעוֹלָם, וְלֹא-יֵשָׂא גּוֹי אֶל-גּוֹי חָרָב, וְלֹא-יִלְמְדוּ עוֹד מַלְחָמָה: רַק יִפִּירוּ וַיִּדְעוּ כָּל-יוֹשְׁבֵי תֵבֵל הָאֲמַת לְאַמְתָּה, אֲשֶׁר לֹא-בָאנוּ לָזֶה הָעוֹלָם בְּשִׁבִיל רִיב וּמַחְלָקָת, וְלֹא בְּשִׁבִיל שִׁנְאָה וְקִנְאָה וְקִנְטוֹר וְשִׁפְיֻכוֹת-דָּמִים. רַק בָּאנוּ לְעוֹלָם, כְּדִי לְהַפִּיר אוֹתָךְ, וּתְתַבָּרַךְ לְנִצְחָה. (ר' נחמן מברסלב)

וּבְכֵן, תִּרְחַם עָלֵינוּ. וַיְקַיֵּם-בָּנוּ מִקְרָא שֶׁכְּתוּב (ויקרא כו): "וְנִתְּתִי שְׁלוֹם בְּאֶרֶץ, וְשִׁכַבְתֶּם וְאִין מַחְרִיד, וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רַעָה מִן-הָאֶרֶץ, וְחָרַב לֹא-תַעֲבֹר בְּאֶרְצְכֶם": (ישעיה יא) "וַיִּגַל כְּמִים, מִשְׁפָּט, וּצְדָקָה כַּנְּחַל אֵיתָן": כִּי-מְלֵאָה הָאֶרֶץ דְּעָה אֶת-יְהוָה, כְּמִים לַיִם מְכֻסִּים."

שירה עברית לציון ארבעים שנים למלחמת יום הכיפורים

ביום הכיפורים תשע"ד נציין ארבעים שנים לפרוץ מלחמת יום הכיפורים ששנתה לבלי הכר את פניה של החברה הישראלית והותירה קרוב ל-3000 משפחות ישראליות שכולות וכואבות. מעבר לעובדה שהמלחמה פרצה בעיצומו של היום הקדוש, והוסיפה בכך למטעניו העתיקים והמסורתיים רובד ישראלי ועכשווי, התהליכים שהתחוללו בחברה הישראלית בעקבות המלחמה קשורים בקשר עבות לתכניו ומסריו של יום זה. חשבון הנפש, בדיק הבית, היקיצה מתחושת שכרון הכוח וההכרה במגבלותיו, ובצדס היגון על קרבנם של הבנים והבנות שקפו את התחושה שמלחמת יום הכיפורים היתה ל-"יום הכיפורים" של החברה הישראלית, רגע מעצב ומכונן.

בדומה ליתר מלחמות ישראל זכרה של מלחמת יום הכיפורים נצרב גם בשירה ובזמר העבריים והוסיפה דפים ומלים ל-"סידור התפילה הישראלי". שלא במפתיע שקפו שירים אלו, בין השאר, את הכמיהה למציאות חיים שלווה ובטוחה, ורבים מהם נקטו בלשון תפילה ובמטבעות הלוקוחים ממכמני המקורות היהודיים.

בשנים האחרונות מתחדדת בקרב רבים ההכרה כי לזמר העברי והישראלי תפקיד חשוב בחידושה של התפילה בישראל ובהעצמתם של חיי הקהילה. קהילות מתפללות רבות, מכל הזרמים, נוהגות לשלב בתפילתן שירים עבריים, משל היו אלה פיוטי התפילה של דורנו.

לקראת יום הכיפורים ויום הזיכרון הארבעים למלחמה אנו מקבצים חלק מן השירים שנכתבו בזמן המלחמה ובעקבותיה, הראויים והיכולים להשתלב בסדר התפילות של יום הכיפורים. שירים אלו בחלקם נוקטים באופן מפורש בלשון תפילה ובקשה; אחרים - שפתם אינה שפת התפילה אך תכניהם, ולא פחות חשוב מכך - לחניהם, הולמים את אוירתו המיוחדת של היום.

אנו מזמינים אתכם לשלב בתפילות יום הכיפורים שירים אלו ואחרים כדרך להעשיר את תפילותיו המסורתיות של היום וכאמצעי לשלב במהלך תפילות אלו את זכרם של המלחמה ושל קורבנותיה.

יעלה תחנונינו מערב • ויבוא שועתנו מבקר • ויראה רנונינו עד ערב

(מתוך פיוטי ליל יום כיפור)

התנועה הרפורמית

יהדות מתקדמת בישראל

www.reform.org.il

נסורת ס' התחדשות יהודית

לו יהי

מילים ולחן: נעמי שמר

עוד יש מפרש לבן באופק
מול ענן שחור כבד
כל שנבקש לו יהי.
ואם בחלונות הערב
אור נרות החג רועד
כל שנבקש לו יהי.

לו יהי, לו יהי
אנא - לו יהי
כל שנבקש לו יהי.

אם המבשר עומד בדלת
תן מילה טובה בפיו
כל שנבקש לו יהי
אם נפשך למות שואלת
מפריחה ומאסיף
כל שנבקש לו יהי

לו יהי, לו יהי...

מה קול ענות אני שומע
קול שופר וקול תופים
כל שנבקש לו יהי
לו תישמע בתוך כל אלה
גם תפילה אחת מפי
כל שנבקש לו יהי

לו יהי לו יהי....

בתוך שכונה קטנה מוצלת
בית קט עם גג אדום
כל שנבקש לו יהי.
זה סוף הקוץ סוף הדרך
תן להם לשוב הלום
כל שנבקש לו יהי.

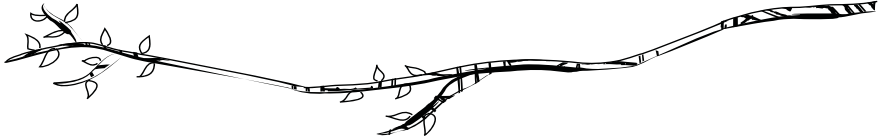
לו יהי, לו יהי...

ואם פתאום יזרח מאופל
על ראשנו אור כוכב
כל שנבקש לו יהי.
אז תן שלווה ותן גם כוח
לכל אלה שנאהב

שירה של נעמי שמר, לו יהי, הוא אולי השיר העברי המזוהה ביותר עם מלחמת יום הכיפורים. במקורו נכתב השיר כגרסא עברית לשיר: LET IT BE של להקת החיפושיות. במהלך המלחמה החליטה נעמי שמר לחבר למילים לחן מקורי, והשיר הושר לראשונה בערב סוכות תשל"ד, בעיצומם של הקרבות. לאחר המלחמה הוסר מהבית הפותח במילים: "אם המבשר עומד בפתח..." בשל הקשר לבשורת האיוב שהובאה לאלפי משפחות החללים במלחמה.

מה קול ענות אני שומע - על יסוד דבריו של משה ליהושע בעת רדתם מן ההר בשעת מעשה העגל: "ויאמר, אין קול ענות גבוהה, ואין קול, ענות חלושה; קול ענות, אגכּי שמע". על פי מסורת חז"ל ביום י"ז בתמוז עשו בני ישראל את העגל ומשה שבר את הלוחות. ביום א באלול עלה משה בשנית להר ולאחר ארבעים ימים, ביום הכיפורים, אמר לו האל: "סלחתי כדברך" והעניק לו את הלוחות השניים.

קול שופר וקול תופים: צירוף זה יכול ורומז למזמור התהילים האחרון הכולל את המילים: "הללהו בתקע שופר... הללהו בתוף ומחול" (תהילים קנ, ג-ד). בה בעת קול השופר וקולם של התופים יכול להתפרש אף כקולות קרב או צרה, כפי שמופיע במקומות שונים במקרה ולדוג": "אם יתקע שופר בעיר וְעַם לֹא יִמְרְדוּ, אִם תִּקְרָה רֶעֶה בְּעִיר וַיִּי לֹא עֲשֶׂה" (עמוס ג, ו)

היה לי חבר היה לי אח

מילים יהורם טהרלב. לחן: יאיר רוזנבלום

במקום שאליו אני הולך
היו רבים כבר לפני.
השאירו שביל, השאירו עץ,
השאירו אבן לרגלי,
ומה אני אשאיר אחרי,
האם אשאיר איזה דבר?
איני רואה את צעדי!
איני רואה את צעדי,
ומי יראה אותם מחר?

היה לי חבר, היה לי אח,
הושט לי יד כשאקרא,
היה לי חבר, היה לי אח,
הושט לי יד בעת צרה,
אני אחיך, אל תשכח!
היה לי חבר, היה לי אח.

במקום שאליו אני הולך
היו נשים, היו גברים,
ואהבה גדולה היתה,
האם אני אמצא אותה?
הם לא השאירו לי דבר
לא אנחות וגם לא פרחים.
הם לא השאירו לי דבר!
הם לא השאירו לי דבר,
מלבד אחים וחברים.

היה לי חבר, היה לי אח...

במקום שאליו אני הולך,
אני נזהר שלא לשבור,
אני נזהר שלא לדרוך,
אני נזהר שלא לזכור,
וטוב לי שאתה איתי,
וגם אתה וגם אתה.
פה תישאר אחרי לכתי!
פה תישאר אחרי לכתי
החברות אשר היתה.

היה לי חבר, היה לי אח...

המלחמה האחרונה

מילים: חיים חפר. לחן: דובי זלצר

בשם כל הטנקיסטים ופניהם המאובקות
אשר עברו את כל האש והשחיקות,
בשם הימאים אשר פשטו על הנמלים
ועיניהם כבדות ממלח וגלים.

בשם הטייסים אשר פרצו אל קרב זועם
ונצרכו באש טילים ואש נון מס.
בשם הצנחנים שבין עופרת ועשן
ראו אותך, כמו מלאך, מעל ראשם.

אני מבטיח לך, ילדה שלי קטנה
שזאת תהיה המלחמה האחרונה.
(אני מבטיח לך, ילדה שלי קטנה
שזאת תהיה המלחמה האחרונה)

בשם התותחנים אשר ברסק הפגזים
היו עמוד האש לאורך החזית,
בשם חובשים רופאים שבנפשם ומאודם
החזירו רוח וחיים, השיבו דם.

בשם הקשרים אשר קולם קרע לילות,
בשם כל הגייסות והחילות,
בשם כל האבות אשר הלכו לקרב נורא
ושרוצים לשוב אלייך חזרה -

מילות השיר נכתבו על ידי חיים חפר במהלך ימי הלחימה בעת שבקר באחת ממפקדות השריון בסיני. השיר הולחן בו ביום על ידי דובי זלצר והושר עוד בעיצומם של ימי הקרבות על ידי יהורם גאון בהופעותיו לפני חיילים.

החיטה צומחת שוב

מילים: דורית צמרת. לחן: חיים ברקני

שדות שפוכים הרחק מאופק ועד סף
וחרובים וזית וגלבוע -
ואל ערבו העמק נאסף
ביופי שעוד לא היה כמוהו.

זה לא לא אותו העמק, זה לא אותו הבית,
אתם אינכם ולא תוכלו לשוב
השביל עם השדרה, ובשמיים עיט
אך החיטה צומחת שוב

מן העפר המר העיריות עולות
ועל הדשא ילד וכלבו
מואר החדר ויורדים לילות
על מה שבו ומה שבליבו

זה לא אותו העמק...

וכל מה שהיה אולי יהיה לעד
זרח השמש שוב השמש בא
עוד השירים שרים אך איך יוגד
כל המכאוב וכל האהבה

הן זה אותו העמק, הן זה אותו הבית
אבל אתם הן לא תוכלו לשוב
ואיך קרה, ואיך קרה ואיך קורה עדיין
שהחיטה צומחת שוב.

*
השיר: "החיטה צומחת שוב" נכתב על ידי חברת קיבוץ בית השיטה, דורית צמרת. בעקבות אובדנו המר של הקיבוץ ששכל אחד עשרה מבניו במלחמת יום הכיפורים. בבית השלישי של השיר מופיעה השורה: "זרח השמש ושוב בא השמש" הרומזת על הפסוק מספר קהלת: "...דֹר הַלֶּךְ וְדוֹר בָּא וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עֹמֶדֶת. וְזֶרַח הַשֶּׁמֶשׁ וְגַא הַשֶּׁמֶשׁ וְאֵל מְקוֹמוֹ שׁוֹאֵף זֹרֵחַ הוּא שֶׁם" (קהלת א ד-ה). אזכורו של הפסוק מדגיש את הציר המרכזי של השיר - הפער הבלתי נתפס בין אבדן הבנים לבין מנהגו של העולם ושגרת התחדשותו של הטבע.

בהקשרו של ספר קהלת יצוין כי פסוקיו וביטויו משולבים בתפילת הווידוי, שהיא החלק המרכזי והמשמעותי בכל אחת מתפילות יום הכיפורים. כך לדומה משולבות בנוסח הווידוי המסורתי המילים, הנסמכות על ספר קהלת (פרק א פס' א; פרק ג' פס' יט): "כִּי כָל מַעֲשֵׂינֵינוּ תִהְיֶה וְיָמֵינוּ תִּיְנַע הַכָּל לְפָנֶיךָ; וּמוֹתֵר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אֲיֵן כִּי הַפֶּל הַכָּל".

בשנת 1990 הלחין יאיר רוזנבלום את מילות הפיוט העתיק "ונתנה תוקף" בעבור טקס הזיכרון שנערך בקיבוץ בית השיטה בערב יום הזיכרון. לחנו של רוזנבלום הפך לנכס צאן ברזל ואומץ על ידי קהילות רבות בישראל ובתפוצות כמנגינת הפיוט העתיק.

חורף שנת שבעים ושלוש

מילים: שמואל הספרי. לחן:

אנחנו הילדים של חורף שנת שבעים ושלוש
חלמתם אותנו לראשונה עם שחר, בתום הקרבות
הייתם גברים עייפים שהודו למזלם הטוב
הייתן נשים צעירות מודאגות ורציתן כל כך לאהוב
וכשהריתם אותנו באהבה בחורף שבעים ושלוש
רציתם למלא בגופכם את מה שחיסרה המלחמה.

כשנולדנו היתה הארץ פצועה ועצובה
הבטתם בנו, חיבקתם אותנו, ניסיתם למצוא נחמה
כשנולדנו ברכו הזקנים בעיניים דומעות
אמרו הילדים האלה הלואי לא ילכו אל הצבא
ופניכם בתצלום הישן מוכיחות שדיברתם מכל הלב
כשהבטחתם לעשות בשבילנו הכל להפוך אויב
לאוהב.

הבטחתם יונה

עלה של זית

הבטחתם שלום בבית

הבטחתם אביב ופריחות

הבטחתם לקיים הבטחות

הבטחתם יונה

אנחנו הילדים של חורף שנת שבעים ושלוש
גדלנו, אנחנו עכשיו בצבא עם הנשק, קסדה על
הראש

גם אנחנו יודעים לעשות אהבה, צוחקים ויודעים
לבכות

גם אנחנו גברים, גם אנחנו נשים, גם אנחנו חולמים
תינוקות

ולכן לא נלחץ, ולכן לא נדרוש, ולכן לא נאיים

כשהיינו קטנים אמרתם: הבטחות צריך לקיים

אם דרוש לכם כח ניתן, לא נחסוך, רק רצינו ללחוש
אנחנו הילדים של החורף ההוא שנת שבעים ושלוש

הבטחתם יונה...

*
השיר: "חורף שבעים ושלוש" נכתב שנים רבות לאחר מלחמת יום הכיפורים על ידי המחזאי שמואל הספרי בעבור להקת חיל החינוך. השיר הושר לראשונה בערב יום העצמאות שנת 1994, והפך במהרה לאחד מן השירים המזוהים ביותר עם זכרה של מלחמת יום הכיפורים. השיר כולל התייחסות לסמל המוכר של היונה עם עלה הזית הלקוח מתוך סיפור נח והמבול: "וַיִּתְבֵּא אֱלֹוֹ הַיּוֹנָה לְעֵת עָרֵב וְהָיָה עָלָה זֵית טָרֶף בְּפִיהָ וַיַּדַּע נֹחַ כִּי קָלוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ" (בראשית ח, יא). שורה נוספת מן השיר היכולה להתקשר אל מקור יהודי קדום היא השורה: "כשהבטחתם לעשות בשבילנו הכל להפוך אויב לאוהב". מילים מרגשות אלו מזכירות את המאמר המופיע בחיבור פרקי אבות דרבי נתן (נוסח א' פרק כג): "איזהו גיבור שבגיבורים ... העושה שונאו אוהבו".